

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BP0117.40

ص ۱

معاونت پژوهش

BP0117.40

ص ۲

مجموعه مقالات برگزیده همایش

وحي شناسی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

BP0117.40

ص ۳

همایش وحی شناسی (۱۳۸۳: قم).
مجموعه مقالات برگزیده همایش وحی شناسی / برگزارکننده مدرسه عالی فقه و
معارف اسلامی. -- قم: جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية، معاونت پژوهش، ۱۳۸۷ ش.
۳۱۲ ص. -- (جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية، معاونت پژوهش؛ ۱۴۵)
ISBN: 978-964-195-040-0 : ۳۴۰۰۰ ریال
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه.
۱. وحی و الهام -- مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۲. وحی و الهام -- مطالعات تطبیقی.
۳. قرآن -- وحی. الف. مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی. ب. جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية.
معاونت پژوهش. ج. عنوان.
۲۹۷/۴۳ BP ۲۲۰ / ۳ / هـ ۸
۱۳۸۳

مجموعه مقالات برگزیده همایش وحی شناسی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

چاپ اول: ۱۳۸۷ هـ. ش.

ناشر: انتشارات جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية

صفحه آرای: هادی عبدالمالکی

چاپ: توحید ● قیمت: ۳۴۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۲۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مرکز پخش:

● قم، خیابان بهار، جنب هتل الزهراء ﷺ، فروشگاه انتشارات جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية.

تلفکس: ۰۲۵۱۷۷۴۹۸۷۵

● قم، بلوار محمد امین، سه راه سالاریه، جنب جامعه العلوم، فروشگاه انتشارات جامعه

المصطفیٰ ﷺ العالمية. تلفکس: ۰۲۵۱۲۱۳۳۱۰۴

www.miup.ir, www.eshop.miup.ir

E-mail: admin@miup.ir, Root@miup.ir

سخن ناشر

«وحی» از مسائل اساسی نبوت است. پیام‌آوران الهی با دریافت «وحی» به ابلاغ شریعت و قوانین حق تعالی پرداختند. شناخت «وحی» و آگاهی از حقیقت آن، برای همگان - به ویژه پژوهندگان معرفت - لازم است. آنچه که در پیش رو دارید، برگزیده مقالاتی است که عده‌ای از فضیلتی غیرایرانی، در همایش «وحی‌شناسی» مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی (جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية) ارائه کرده‌اند.

در این مقالات؛ از چیستی، حقیقت و ماهیت وحی سخن به میان آمده، آرای برخی متفکران و اندیشه‌ورزان مسلمان و غیرمسلمان مطرح شده و با تأکید بر خطاناپذیری وحی و عدم تعارض آن با عقل، به تبیین فروع و مسائل مرتبط با آن پرداخته است.

از آنجا که نویسندگان محترم مقالات، هر یک جداگانه به طرح بحث پرداخته‌اند، برای هماهنگی بیشتر و ایجاد ترتیب منطقی (نسبی) میان نوشتارها و پرهیز از تکرار ملال‌آور، به ناچار برخی مطالب تکراری حذف شد و برای عدم اختلال به محتوای نوشته‌ها، برخی دیگر به همان صورت باقی مانده است.

در بیان چیستی وحی، علاوه بر واژه‌شناسی، کاربردهای مختلف آن در قرآن کریم مطرح شد و سپس از چیستی وحی در الهیات مسیحی

مغرب‌زمین - اعم از دوره سنت‌گرایی و عصر روشنگری - سخن گفته شد. در بخش دیدگاه‌ها، نظریه کلام نفسی، وحی در حوزه عرفان، نگاه‌های انتقادی و تفسیرهای شخصی برخی نظریه‌پردازان، همانند تجلی شخصیت باطنی، نبوغ اجتماعی، شگرد مصلحان برای هدایت جامعه و غیره، طرح گردید.

در مسئله رابطه عقل و وحی، دیدگاه مخالفت مطلق وحی با عقل، آرای عقل‌گرایان افراطی و نیز نظریه نفی تعقل در حوزه دین با توجه به نظریه اگزستانسیالیست‌ها، پیروان مکتب تحلیلی زبانی، تفکرات ارتدکس‌های جدید و حتی مکتب تفکیک خراسان مورد بحث و بررسی قرار گرفته، و بر عقل‌گرایی ضابطه‌مند تأکید شده است.

وحی و بسط تجربه پیامبرانه، مسئله وحی نتیجه بروز شخصیت درونی و نیز موضوع شهودگرایان صوفیانه، از جمله مباحثی‌اند که به اجمال نقد شدند و حقیقت وحی در آیین قرآن و روایات اسلامی شرح داده شد. بدیهی است که مقالات حاضر، به جوانب گوناگون «وحی» به صورت مبسوط نپرداخته‌اند و جای پژوهش وسیع - به ویژه طرح و بررسی کلیه شبهات و آرای موافقان و مخالفان - هم‌چنان باقی است. امید آن‌که طلایه‌داران اندیشه به بسط مباحث پردازند و معارف الهی را به تشنگان حقایق ارائه دهند.

فرصت را غنیمت شمرده، از کوشش تمام برگزارکنندگان همایش «وحی‌شناسی» در مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، پدیدآوردندگان گرامی، همه دوستانی که در ارزیابی، اصلاح و آماده‌سازی و نشر اثر نقش ایفا کرده‌اند، تقدیر به عمل می‌آید.

جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية

معاونت پژوهش

فهرست مطالب

۵.....	سخن ناشر.....
۷.....	فهرست مطالب.....
۱۷.....	مقدمه.....
۱۹.....	تعریف و معانی «وحی».....
۱۹.....	الف) «وحی» در لغت.....
۲۱.....	ب) «وحی» در قرآن.....
۲۱.....	۱. تقدیر قوانین و سنن الهی در جهان تکوین.....
۲۱.....	آیه اول.....
۲۲.....	آیه دوم.....
۲۳.....	۲. ادراک غریزی و فطری.....
۲۴.....	۳. الهام برقلب برای انجام یک عمل.....
۲۷.....	۴. رؤیای صادقانه.....
۲۸.....	۵. «وحی» تشریحی یا نبوی.....
۲۹.....	ویژگی‌های این «وحی».....
۲۹.....	روشن بودن منبع «وحی».....
۳۰.....	روشن بودن واسطه «وحی».....
۳۱.....	ج) معنای اصطلاحی «وحی».....
۳۲.....	د) اقوال دیگر درباره «وحی».....
۳۲.....	مقصود ما از «وحی».....

۳۵ «وحی» و پیامبر ﷺ
۳۶ الف) راه‌های نزول «وحی»
۳۷ ۱. «وحی» بدون واسطه
۳۷ ۲. «وحی» از ورای حجاب
۳۸ ۳. «وحی» از طریق فرشته
۳۹ ب) چگونگی نزول «وحی»
۴۲ ج) یقین پیامبر به «وحی»
۴۴ ادله یقین پیامبر به «وحی»
۴۴ اول: همراهی تلقی «وحی» با یقین
۴۴ ۱. حالات حضرت موسی هنگام اخذ «وحی»
۴۵ ۲. دادن کتاب به حضرت یحیی
۴۶ ۳. دادن کتاب به حضرت عیسی <small>ع‌ل‌ه‌س‌ل‌م</small>
۴۷ ۴. نشان دادن ملکوت به حضرت ابراهیم <small>ع‌ل‌ه‌س‌ل‌م</small>
۴۸ دوم: اعزام پیامبران با بینه و برهان
۴۹ سوم: پیامبران هدایت شده‌اند
۵۱ خطاناپذیری «وحی»
۵۱ تبیین مسئله
۵۲ دیدگاه مسلمانان
۵۲ دیدگاه مسیحیان
۵۳ مرحله اول: فرشته «وحی» و مصونیت از خطا
۵۴ نکته اول: موجود بودن فرشتگان
۵۵ نکته دوم: ویژگی‌های فرشتگان
۵۵ ۱. مطیع بودن اوامر خداوند
۵۶ ۲. معصوم بودن آنها از گناه
۵۷ ۳. امانتداران الهی
۵۹ مرحله دوم: پیامبر ﷺ و خطاناپذیری «وحی»
۵۹ راه‌های اثبات عدم خطای پیامبر ﷺ
۵۹ راه اول: عصمت پیامبر ﷺ
۶۱ اقسام عصمت
۶۲ ۱. متکلمان امامیه

۶۳	۲. متکلمان معتزله
۶۳	۳. اکثریت متکلمان اشاعره
۶۴	ادله عصمت علمی پیامبران از آیات
۶۴	۱. عصمت پیامبر ﷺ در مرحله دریافت
۶۵	۲. عصمت پیامبر ﷺ در مرحله حفظ یافته‌ها
۶۶	۳. عصمت پیامبر ﷺ در مرحله ابلاغ
۶۸	راه دوم: علم حضوری بودن «وحی»
۶۸	اقسام علم
۶۸	ویژگی‌های علم حضوری
۶۹	ادله قرآنی بر علم حضوری بودن «وحی»
۷۰	مشاهده فرشته به وسیله قلب پیامبر
۷۲	راه سوم: دلیل از آیات قرآن
۷۲	تجزیه مفردات آیه
۷۴	تحلیل آیه
۷۶	آیات دسته دوم
۷۷	آیات دسته سوم
۷۸	آیات دسته چهارم
۷۹	آیات دسته پنجم
۸۲	بررسی مسئله سهوالنبی ﷺ
۸۴	نتیجه کلی
۸۹	فهرست منابع
۹۳	مقدمه
۹۴	پیشینه تاریخی
۹۷	تعریف عقل و وحی
۹۷	مقدمه
۹۷	تعریف عقل
۹۸	عقل در لغت
۹۸	عقل در اصطلاح
۹۹	مراتب عقل
۹۹	۱. عقل هیولانی

۹۹عقل بالملکه	۲
۱۰۰عقل بالفعل	۳
۱۰۰عقل بالمستفاد	۴
۱۰۱تعریف وحی	
۱۰۱الف) وحی در لغت	
۱۰۲ب) کاربردهای وحی در قرآن کریم	
۱۰۲۱. تدبیر عام نظام هستی	
۱۰۳۲. هدایت غریزی	
۱۰۳۳. الهام و سروش غیبی	
۱۰۳۴. الهام شیطانی	
۱۰۴۵. اشاره	
۱۰۴۶. وحی تسدید	
۱۰۴۷. وحی تشریحی یا ارتباط ویژه خداوند با پیامبران	
۱۰۵ج) معنای اصطلاحی وحی	
۱۰۷دیدگاه‌های عمده در باب رابطه عقل و وحی	
۱۰۷مقدمه	
۱۰۸۱. نفی عقل (ایمان‌گرایی)	
۱۰۸۱/۱. مخالفت مطلق با عقل	
۱۱۲۱/۲. نفی تعقل در حوزه دین	
۱۱۳۱/۲/۱. اگزیزتانسالیسم	
۱۱۷نقد مشرب اگزیزتانسالیسم	
۱۱۸۱/۲/۲. تحلیل زبانی (Analysis - Linguistic)	
۱۲۱ارزیابی	
۱۲۳۱/۲/۳. ارتدکس جدید (Neo orthodoxy)	
۱۲۵نقد	
۱۲۷۱/۲/۴. مکتب تفکیک خراسان	
۱۳۰ارزیابی	
۱۳۱۲. نفی وحی (عقل‌گرایی افراطی)	
۱۳۲زکریا رازی و نفی وحی	
۱۳۴ارزیابی	

۱۳۵	الف) عدم امکان بی‌نیازی از وحی به عنوان یک منبع معرفتی
۱۳۸	ب) تفصیل در میزان خردپذیری آموزه‌های دینی
۱۴۰	۳. حاکمیت عقل بر آموزه‌های وحیانی
۱۴۱	خواندن فلسفه از نظر دین
۱۴۲	راه حل ابن رشد در صورت تعارض عقل و دین
۱۴۳	نقد
۱۴۵	۴. حاکمیت وحی بر عقل
۱۴۸	ارکان عقلی به نظر دکارت
۱۴۹	ارزیابی
۱۵۱	۵. عقل‌گرایی ضابطه‌مند (دیدگاه برگزیده)
۱۵۱	مقدمه
۱۵۱	پیش فرض‌ها
۱۵۲	توضیح مقدمات
۱۵۲	ضرورت عقل و وحی (دین و فلسفه)
۱۵۴	متعارض نبودن مبدأ عقل و دین
۱۵۴	عقل معادل همه راه‌های متعارف فهم
۱۵۵	تفاوت داشتن گزاره‌های دینی در میزان خردپذیری
۱۵۷	نتیجه مقدمات فوق
۱۶۱	فهرست منابع
۱۶۳	مفهوم وحی
۱۶۴	خاستگاه وحی
۱۶۶	سمت و سوی بحث ما
۱۶۷	چیستی وحی در الهیات غرب
۱۶۷	وحی در دوره سنت
۱۶۸	چیستی وحی در عصر روشنگری
۱۷۰	وحی در فهم شلایر ماخر
۱۷۲	وحی در فهم کارل بارت
۱۷۴	نتیجه بحث
۱۷۴	چیستی وحی در الهیات اسلامی
۱۷۴	چیستی فلسفی وحی

۱۷۶	چیستی کلامی وحی
۱۷۷	نظریه کلام نفسی
۱۷۸	چیستی وحی در حوزه عرفان
۱۸۰	خلاصه بحث
۱۸۱	انسان و ممیزه‌های درک چیستی وحی
۱۸۱	وحی و تأکید بر بنیادهای اخلاق
۱۸۳	وحی و تأکید بر بنیادهای شریعت
۱۸۴	وحی و تأکید بر بنیادهای اساسی دین
۱۸۵	فهم آن سوی واقعیت وحی
۱۸۵	پیامبر وحی
۱۸۸	وحی و بسط تجربه پیامبرانه
۱۹۰	چکیده بحث
۱۹۱	بخش نخست
۱۹۱	بخش دوم
۱۹۲	بخش سوم
۱۹۲	بخش چهارم
۱۹۲	بخش پنجم
۱۹۳	کتابنامه
۱۹۵	مقدمه
۱۹۶	تعریف «وحی»
۱۹۶	«وحی» از منظر اهل لغت
۱۹۸	«وحی» در اصطلاح
۱۹۹	وحی اصطلاحی از منظر مسیحیت
۲۰۰	اقسام وحی در قرآن
۲۰۰	۱. درک فطری
۲۰۱	۲. اندازه‌گیری آفرینش
۲۰۲	۳. اشاره
۲۰۳	۴. الهام روحانی به انسان
۲۰۳	۵. الهام روحانی به فرشتگان
۲۰۴	۶. وسوسه‌های شیطانی

۲۰۵	۷. رسالت و نبوت.....
۲۰۵	۸. کلام نازل بر پیامبر.....
۲۰۵	۹. وحی به معنای خبر.....
۲۰۶	حقیقت وحی
۲۰۶	الف) وحی در نگرش بشر.....
۲۰۶	وحی؛ نتیجه «عقل فعال».....
۲۰۹	نارسایی این دیدگاه.....
۲۱۳	ارزیابی دیدگاه صدر الدین.....
۲۱۴	وحی نتیجه بروز شخصیت درونی.....
۲۱۸	بررسی دیدگاه فرید وجدی.....
۲۲۱	وحی نتیجه نبوغ.....
۲۲۳	بررسی نظریه نبوغ.....
۲۲۶	ب) حقیقت وحی در آئینه وحی.....
۲۳۰	نتیجه.....
۲۳۱	فهرست منابع.....
۲۳۳	مقدمه.....
۲۳۳	وحی در لغت.....
۲۳۴	وحی در اصطلاح شرع و کلام.....
۲۳۷	وحی در قرآن.....
۲۳۷	۱. به معنای اشاره.....
۲۳۸	۲. اعلام از طریق امر غریزی.....
۲۳۸	۳. به معنای تقدیر امور تکوینی.....
۲۳۸	۴. الهام و آگاهی نفسی.....
۲۴۰	۵. وحی به معنای دستور غیر از تشریح.....
۲۴۰	۶. وحی تشریحی برای پیامبران.....
۲۴۳	دیدگاه‌های مفسران.....
۲۴۹	نظر شهید مطهری درباره وحی.....
۲۵۱	شرایط وحی انبیا.....
۲۵۲	وحی در روایات.....
۲۵۷	نتیجه.....

۲۵۸ وحی از نظر مسیحیان
۲۵۹ تعریف مسیحیان از نبوت و اقسام آن
۲۶۱ رد تفسیر مسیحیان از نبوت
۲۶۲ خلاصه نظر فیلسوفان قدیم (مشاء) درباره وحی
۲۶۳ نظریه مادی‌ها درباره وحی
۲۶۵ رد نظر مادی‌ها
۲۶۶ نظر دانشمندان غربی و فلسفه جدید درباره حقیقت وحی
۲۶۸ جواب از ادله
۲۷۱ فهرست منابع
۲۷۳ مفهوم وحی
۲۷۴ معنای لغوی
۲۷۴ کتاب العین
۲۷۴ صحاح
۲۷۴ مصباح المنیر
۲۷۵ معجم مقاییس اللغة
۲۷۶ کاربردهای قرآنی وحی
۲۷۸ ۱. الهام فطری به انسان
۲۷۹ ۲. الهام غریزی به حیوان
۲۷۹ ۳. وحی به آسمان و زمین (فرمان به جماد)
۲۸۰ ۴. وحی به معنای اخبار
۲۸۱ ۵. وحی به امر کردن
۲۸۱ ۶. اشاره سریع رمزی
۲۸۱ ۷. وحی تسدید
۲۸۲ ۸. وحی به معنای وسوسه
۲۸۳ ۹. رؤیاهای راست
۲۸۴ ۱۰. تنزیل
۲۸۴ ۱۱. قرآن کریم
۲۸۵ ۱۲. وحی به پیامبران
۲۸۶ اقسام وحی از دیدگاه حضرت علی <small>علیه السلام</small>
۲۸۷ معنای اصطلاحی وحی

۲۸۸	تعریف‌های اصطلاحی وحی
۲۸۹	ماهیت وحی
۲۹۱	مبادی دانش انسان
۲۹۲	وحی از کدام دانش‌های انسان است
۲۹۳	دیدگاه‌های گوناگون درباره وحی
۲۹۳	۱. شگرد مصلحان برای هدایت جامعه
۲۹۳	۲. تجلی شخصیت باطنی و نبوغ اجتماعی
۲۹۵	نقد
۲۹۶	۳. تحلیل عرفانی وحی
۲۹۶	نقد
۲۹۷	۴. کمال قوه عاقله و متخیله
۳۰۰	۵. تجربه دینی پیامبر
۳۰۱	واژه‌شناسی «تجربه دینی»
۳۰۲	انگیزه‌های طرح تجربه دینی
۳۰۵	وحی و تجربه دینی
۳۰۵	نقد تجربه دینی بودن وحی
۳۰۷	۶. دیدگاه افعال گفتاری
۳۰۷	ارکان وحی گفتاری
۳۰۸	حقیقت وحی از نظر قرآن و روایات
۳۰۹	چگونگی وحی قرآن بر پیامبر اسلام ﷺ
۳۱۱	کتاب‌نامه

BP0117.40

ص ١٦